

Matti Tulonen muistelee:

Ruokapulan torjuntaa sota-aikana ja sen jälkeekin.

Sodan mukana tuli ruoka-aineiden säännöstely, johon valtiovallan oli ryhdyttävä, jotta kaikille kansalaisille olisi turvattu elämisen mahdollisuus. Sitä kiirehti vielä sodan pelon jo ennakolta tuoma armoton "hamstraus", joka tyhjensi kauppojen entiset varastot, tai vei ne "tiskin alle", kuten sanottiin. Säännöstellyt kuponki-annokset olivat vähäisiä, joten siinä kysyttiin yksilöiden omatoimisuutta, jolla hankittiin lisää suuhunpantavaa. Hiukan paremmat mahdollisuudet oli niillä, joilla oli edes vähän maata viljeltäväksi, esim. omakotitalot, tai ne joilla oli tilaisuus maalta vuokrata viljelypalstaa. Pahimpaan aikaan oli kaupungin puistoalueillakin peruna, - ja vihannesviljelyksiä.

Toinen maailmansota oli jo syttynyt ja Suomessa Liikekannallepano alkanut, kun isäni osti Härmälästä omakotitalon. Oli jo siirrytty korttipelikaan, sillä sokeri ja kahvi ainakin olivat jo kortilla. Kun saimme muuton tehtyä ryhdyimme kääntämään maata, niin paljon kuin ehdimme ennen maan jäätymistä, no keväällä jatkettiin ja manattiin Härmälän savisia maita, tosin huomattiin, kun käänsimme koko lapion terän syvyydeltä, että alla olikin ruokamulta! Rakennussokkelin saivet oli levitetty ruokamullan päälle. Tammelan vainioille alettiin rakentaa tornitaloja ja niiden tontilta sai ajaa suorutaa niinpaljon kuin kukin kerkis. Sieltä ajettiin isän kanssa maanparannusta omalle tontille monta kuormaa, kohta kun isä oli armeijalta saanut autonsa takaisin. Perunaa istutettiin talon ja pihamaan ympärille niin, ettei meinannut sotatalvena jäätyneiden omena, - luumu, - ja kirsikkapuiden tilalle tuomani taimet mahtua, samoin marjapensaat. Perunaa piti olla, siitä isäni piti huolen, eikä arvostanut mun taimiani miksiäkään. Vanhemmillani oli hyvin muistossa kansalaisodan aikainen nählänhätä omakahtaisesti koettuna. Jatkosodan aikana rupesi tekemään tiukkaa leipäkupongeista, kun kaksi miestä kävi eväitten kanssa työssä. Onneksi Härmälässä oli suurperheisiä, jotka voivat vaihtaa leipäkuponkeja muihin elintarpeisiin. Sota-aikana jouduttiin tekemään perunajauhojakin itse. Sitä varten isäni teki perunajauhomylyn ja me äidin kanssa väänsimme perunasosetta, josta siilattiin tärkkelys, eli perunajauho. lopun sokkaran söi possu, sillä meilläkin oli tapahtunut "sikamainen juttu" oli tuotu taloon kaunis pieni nasu, jota varten isäukko oli kaupungilta ostanut suuren konelaatikon. Siitä tuli pihan perälle possulle oregonimäntyinen huvila. Minä puolestani liityin Lentokonetehtaan Ravintolaosuuskuntaan, koska jäsenillä oli oikeus

./..

ostaa ravintolan tuottamaa laskia. Ravintolan emäntä oli siisti ja tarkka, hän vaati, että laskien hakijalla oli kaksi astiaa, sillä suolainen--ja makea ruuanjäte pantiin eri astiaan, niitä ei sekoiteltu. Niinpä meidän possullekin tehtiin kaksiosainen purtilo ja possu söi ensin suolaisenruuan tähteet, lisättynä oman ja vuokralaisten ruuantähteillä, ja sitten possu herkutteli marjankuorilla, jota makean ruuan jäte etupäässä oli. Kyllä se possu nautti, näki että se eli syödäkseen ja tietysti kasvaakseen, jota se teki, "ihan silmissä". Teurastamolta saatiin luita, joista lipeän kanssa keitettiin suopaa. Valmistus oli ilkeältä haisevaa hommaa, mutta liukkautta piti saada, koska saippuat "oli kiven alla". Yritettiinhän suopaa hajustaakin, mutta se kokeilu jäi kesken.

"Ihminen ei elä pelkästä leivästä" sitä varten piti hankkia särvintä. No olihan se possu, mutta se kuoli vasta vähän ennen joulua. Vaan kun jäät lähti, niin Aitolahden perään, jossa meillä oli kesämökki, vietiin pari-kolme katiskaa, pari-kolme rysää ja joka lauantai laskettiin pari-kolme pitkäsiimaa. Viimemainittua varten täytyi kasustaa. Omalla tontilla ei juuri kastematoa löytynyt, siksi hiippailtiin Tammelan vainioilla, Jussinkirkon puistossa ja Lepolan lastenkodin pellolla. Kassuja istutettiin myös omakotitontille ja pian olimme siitäkin omavaraisia ja menestyivätkin hyvin. Kesäaikana söimme siis paljon kalaa. Sitä tuli sekä pyydyksistä, että uistimella ja pohjaongella. Meillä oli vene niin Aitolahdessa kesämökillä, kuin Härmälän rannassakin ja Byhäjärvi antoi syksyisin uistimella kuhaa. Sääli, että järvi saastui niin nopeasti, jo ennen sodan päättymistä vietiin toinenkin vene Aitolahteen ja Pyhäjärven kalat sai olla. Kevät-talvisin kövin myös pilkillä, mutta siitä ei nälkä vähentynyt, - päinvastoin.

Karjataloutta oli silloin Härmälässä huomattavan paljon. Melkein joka mökissä oli ainakin kesäisin porsas, esim. pihanaapurillamme kaksi ja syksyllä ottivat toiset kaksi, joita pidettiin autotallissa. Pidettiin kuttuja, lampaita, kanoja, ja Perkiönkadun kulmassa Korpijärvellä lehmä ja hevonen, mutta niitä varten olikin navetta ja talli. Kerrostaloasukkaistakin yritteliäimmät rakensivat sikakopperon Lepolan metsään, joku kuokki porkkanapenkin, tai istutti marjapensaen. Nyk. gamping-alueen tasanne oli peltona ja kasvoi perunaa.

Sodan päättymisen jälkeen jatkui vielä ruokapula. Niinpä 1945 isä toi Kihniöstä meille kutun ja pässin. Kuttu oli kerran poikunut ja oli parhaassa lypsykunnossa. Äiti sai opetella lypsämään ja maitoa tuli yllättävän runsaasti. Iänikuinen eväspullossa läikkynyt puolukka-litku vaihtui vahvaan kutunmaitoon, joka oli erittäin hyvää, kun siihen tottui ja mitä mahtavaa juustoa löytyi eväsleipien väliin!

./...

Kesäloma-ajaksi kuttu ja pässi vietiin Aitolahauteen syömään vahvaa ruohoa. Härmälässäkin saatiin kutun hekavaarnaa siirtää vähän väliä. Joskus kuttu tuli Lepolanmetsästä ja veti kahleitaan perässään sekä päkätti iloisesti, kun näki äitimuorin, ei se viihtynyt yksin. Syksyllä kutun ja pässin karsinat olivat autotallissa vierekkäin, kun isä sanoi: - Nyt se kuttu tarttis viärä Vesiperään pukille, silloin semmonen "iili". Mutta yöllä tapahtui autotallissa kummia! Kun aamulla mentiin ruokkiin elukoita, oli kuttu pässin karsinassa ja pässi kutun karsinassa, ja kuttu niin elämäänsä tyytyväisenä! Joskus talvella kuttu "meni kesken", ja rupesi lypsämään, kuin poikinisen jälkeen. Eikä kuttu tarvinnut pukkia, ennenkuin seuraavana syksynä, jolloin isä lähti taluttaan sitä Rantaperkiön C-alucelle, eli vesiperään. Kuttu meni tielle asti, kun se luuli, että sitä viedään Lepolan metsään, mutta ei ottanut askeltakaan perkiöön kohden. Isä toi sen takaisin ja pani kutun isoon pyykkikoriin ja vei kutun kelkalla, onneksi oli jo kelkkakeli. Keväällä syntyi kili ja maitoa oli taas runsaasti. Kuttu oli meillä muistaakseni nelisen vuotta, kunne kuoli äkkiä, luultavasti rotanmyrkkyyneen. Oli kai ensimmäinen rottasota kaupungissa ja pian kiellettiin eläinten pito kaupunkialueella. Muut eläimet - siat, niinkuin pässikin kuoli kaupungin teurastamolla. Jos se hiukan maksoi, niin oli siisti hommakin. Kotona lihat suolattiin suureen tiinuun, joka tälattiin taitajalta hyvissä ajoin tarkoitusta varten.

Kerran kiertelin aamupäivällä kaupungilla, olin iltavuoroviikolla. Lähteissä äiti jo varoitteli: - Jos jossain myydään tuoretta silakkaa niin me heti jonoon. En löytänyt silakkaa, mutta hallia vastapäätä olevassa kahvikaupassa oli jotain, kun ihmiset ryntäsivät puotiin. Ja minä kans. Toisten välistä huusin: - Hulle kilo! - Ei saa kuin puolikiloa. Sain pussini, joka oli yllättävän suuri ja kallis, siinä ja siinä, että rahani riittivät. - Mitä siä nyrään? Kyseli joku. - En tiärä ennenkun katson, - teetä! Mulla oli iso pussillinen teetä, jota meillä ei juuri harrastettu. Mutta nyt ruvettiin harrastamaan. - Kyllä tee tommosen voikukanjuurikorvikkeen voittoa, vaikka olis vähän ruistakin joukossa. Mutta isä-ukko oli niin perso kahville, että korvike ja vastikekin kävi ennenkuin tee. Sitä varten haettiin Huittisista isän siskolta rukiita ja kaiveltiin, kuorittiin, sekä paahdettiin rukiin kanssa voikukanjuuria.

Kotona viljeltiin myös tupakkaa. Jos onnistui saamaan Virginiaa, poltti talvella hyvää kessua. Jos sai vaan palturia - poltti huononpaa kessua. Silloin haettiin Messukylästä "Kässälän vaaleeta", mutta se tuppäs oleen hinnan kiroissa.

Kyllä härmäläiset parhaansa prittivät tehdä nälän torjumiseksi.